

Paraules inaugurals

PARLAMENT DEL PRESIDENT DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, JOANDOMÈNEC ROS

L'Institut d'Estudis Catalans fou creat el 1907 per Enric Prat de la Riba, aleshores president de la Diputació de Barcelona, com una alternativa a una situació universitària doblement galdosa: per un cantó, la recerca científica en general hi era gairebé inexistent, amb comptades excepcions, i per altre, l'estudi del patrimoni històric, lingüístic i cultural català no era pas una prioritat a la Universitat de Barcelona, que llavors era l'única existent al Principat.

Des de bon començament, els objectius de l'Institut d'Estudis Catalans foren l'alta recerca en els àmbits de la cultura catalana, en especial la metodologia històrica aplicada a les ciències humanístiques, l'estudi, la codificació i el desenvolupament de la llengua catalana i el conreu de tots els camps de la ciència en aquesta llengua. Això és el que anomenem catalanística i abasta no tan sols la llengua, sinó també l'estudi del patrimoni històric, cultural i natural dels Països Catalans.

En els primers anys fins al 1914, l'Institut ja havia fet molta feina i ben feta. Recordem, per exemple, les primeres expedicions arqueològiques, les pintures romàniques al Pirineu, la instal·lació a l'edifici de la Generalitat, l'ampliació d'una a tres seccions, les primeres oficines, les normes ortogràfiques, de les quals acabem de celebrar el centenari, i les acuradíssimes publicacions, en especial l'*Anuari de l'Institut*. Però és a partir de 1914, amb la Mancomunitat, que l'Institut desplega tot el seu potencial en els estudis històrics, en la llengua, en l'epidemiologia, en la zoologia, en la botànica, en la toponímia, en la jurisprudència i en l'arqueologia. Ara pot sorprendre el fet que estudis de psicologia experimental, de fonètica, de meteorologia, entre molts altres que se succeïren fins a la primera de les dictadures que Catalunya hagué de patir en el segle xx, fossin capdavanters en el món científic internacional.

Avui inaugurem aquest simposi sobre «La Mancomunitat de Catalunya, 1914. Centenari del primer pas vers l'autogovern», que és un dels molts actes i exposicions que s'han celebrat aquest any i que continuaran. No han estat actes sobrers, perquè crec que es pot afirmar que en la història de Catalunya hi ha un abans i un després de la bona feina feta per les institucions creades per la Mancomunitat —o pocs anys abans, com el mateix Institut d'Estudis Catalans— que van posar aquest país a l'altura dels millors en comunicació, ensenyament, ciència, agricultura, indústria i en tots aquells aspectes que requeria un país modern. I tot això amb molt pocs recursos, però amb la complicitat i el treball constant —i a vegades en circumstàncies gens propícies— de prohoms de la ciència i la cultura que Prat sabé aplegar i engrescar. Ens sentim orgullosos de ser hereus d'aquells homes de ciència i de cultura i d'aquelles administracions, la Diputació de Barcelona i la Mancomunitat de Catalunya, que marcaren el camí de la renovació tècnica, científica, cultural i social de Catalunya, i continuem treballant per a fer-nos-en dignes.

**PARLAMENT DEL PRESIDENT DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA
DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, JOSEP MASSOT I MUNTANER**

El centenari de la Mancomunitat de Catalunya és un fet molt important per al nostre país. Com precisament tindrà ocasió d'explicar demà, és un fet transcendental per al nostre Institut d'Estudis Catalans, fundat per Prat de la Riba, aleshores ja president de la Diputació de Barcelona, que en trià els membres, els assignà les tasques que corresponia dur a terme, en va presidir moltes de les sessions i quan va convenir va posar-hi molta pau. El segon president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, va ser president de la Secció Històrico-Arqueològica i més endavant va ser decisiu per a la represa de l'Institut després de la Guerra Civil i en va ser president.

Per tot plegat, era de justícia que la nostra Secció Històrico-Arqueològica, la primera fundada a l'Institut, celebrés aquest aniversari tal com mereixia i hem tingut la sort de comptar amb un especialista reconegut en la història de la Mancomunitat i en la història de l'Institut d'Estudis Catalans, el doctor Albert Balcells, que aviat ens parlarà dels dos presidents de la Mancomunitat. Des de fa temps, ell va tenir la idea de celebrar aquest simposi, en va cercar els col·laboradors i va obtenir el suport de la Diputació de Barcelona, que ens cal agrair molt. Esperem que tindrem uns dies agradables i fecunds i que molt aviat podrem recollir en un volum les actes d'aquest simposi.

PARLAMENT DEL PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, SALVADOR ESTEVE

Hi ha poques maneres més escaients de commemorar el centenari de la Mancomunitat de Catalunya que fer-ho a l'Institut d'Estudis Catalans, probablement la

institució més emblemàtica de les sorgides en aquells anys cabdals en què Prat de la Riba, primer com a president de la Diputació de Barcelona i després com a president de la Mancomunitat, va situar Catalunya al segle xx. L'Institut va refundar la cultura catalana amb un esforç admirable i titànic. Gaziell, que hi treballà en els anys inicials, ho va definir així: «Al començament no hi havia res, igual que en el caos primigeni. No hi havia més que un paper acordant crear el nou organisme. Prat de la Riba va demostrar que firmant papers i creant equips de treball competents i plens d'entusiasme, el país podia avançar amb passos de gegant.»

Set anys després de la creació de l'Institut per obra de la Diputació de Barcelona, va arribar el gran pas endavant de la creació de la Mancomunitat. Podríem dir que l'esperit amb què s'havia engegat l'Institut es va traspasar a tota la societat catalana. El repte era més gran i en aparença igual de forassenyat si tenim en compte que, com en el cas de l'Institut, pràcticament tot estava per fer. En paraules una altra vegada de Gaziell: «La Mancomunitat va ser una entitat miraculosa que no tenia gairebé un clau i portava a la realitat projectes immensos.» Aquesta imatge és encertada i és la que ens ha quedat veritablement de l'obra de la Mancomunitat. Però convé remarcar que si el miracle es va produir va ser perquè darrere del projecte de Prat de la Riba i de la seva gent hi havia una ferma voluntat política, una clara determinació per a optimitzar i utilitzar amb eficiència els escassos recursos disponibles, i finalment un profund sentit de país.

Els experts que participaran en les tres jornades del simposi abordaran amb la profunditat necessària l'abast i la significació nacional de l'obra de la Mancomunitat. En aquest acte inaugural, només vull subratllar un parell de fets des del meu punt de vista de polític local, de servidor de la cosa pública que s'emmiralla de manera agraïda, respectuosa i convençuda en la figura extraordinària de Prat de la Riba. En primer lloc, en una etapa com l'actual en què reivindicuem estructures d'estat per a Catalunya, el programa de vertebració i modernització del país que va desplegar la Mancomunitat constitueix un referent pioner. Perquè aquella vertebració, com saben, estava dotada d'una perspectiva territorial ampla i descentralitzadora que aspirava a promoure el progrés d'una manera equilibrada i equitativa per a tot el país.

En segon lloc, i de fet en relació amb aquest primer element, hi ha la sòlida base local del projecte de la Mancomunitat. La trajectòria de país anava indistintament lligada als ajuntaments, al poder local; en definitiva, als pobles i ciutats. La història sovint dibuixa paral·lelismes significatius. El plebiscit municipal del 1918, en què els ajuntaments que representaven el 98 % de la població catalana van manifestar el seu suport a la campanya de l'autonomia, va sorgir, com és sabut i es recordarà, en una sessió d'una de les setmanes municipals organitzades per l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local. Ara com aleshores, la voluntat de construir més i millor el país s'inicia en el món local. Per què? Perquè expressa de la manera

més directa la voluntat popular, perquè és l'arrel que vincula el projecte de país que volem a una trajectòria històrica que ve de lluny.

Em complau participar en aquest acte d'homenatge a la Mancomunitat reivindicant, d'una banda, el paper dels governs locals i supralocals en aquella magna i recordada obra, i expressant un cop més en l'actual conjuntura política la posició dels ajuntaments i de la Diputació al costat de les institucions nacionals.

La història no es repeteix i el que Catalunya va viure cent anys enrere té un altre context, tot i els paral·lelismes que hi podem trobar, que no són pocs. Som de fet prou més enllà del que s'aconseguí en aquella dècada que no és exagerat qualificar de prodigiosa, però podem aprendre molt de la ferma ambició que va guiar els passos de la Mancomunitat, de la seva capacitat per a integrar i posar en joc al servei de la societat els millors talents del país. Per això celebro que l'Institut d'Estudis Catalans se sumi a l'ample programa de la commemoració de la Mancomunitat amb aquest simposi que portarà la necessària perspectiva acadèmica i científica al conjunt d'actes programats. Agraïxo al president, l'amic Ros, l'esforç que s'ha fet per a reunir els millors especialistes en la matèria i agraïxo també a l'Honorable Conseller de la Presidència de la Generalitat que hagi volgut solemnitzar la inauguració d'aquest simposi amb la seva presència.

PARLAMENT DEL CONSELLER DE LA PRESIDÈNCIA DE LA GENERALITAT, FRANCESC HOMS

Jo simplement faré un parell de comentaris molt breus, perquè els coneixements ens els transmetran els ponents d'aquest simposi. La història no es repeteix, però se'n poden treure lliçons en un sentit positiu i també negatiu. Amb l'excusa de les efemèrides, com en aquest cas la del centenari de la Mancomunitat, es poden fer algunes consideracions.

En primer lloc, cal constatar que la societat catalana de fa cent anys era molt diferent de l'actual, començant per la seva població, que era de poc més de dos milions d'habitants, mentre que ara és de set milions i mig. A més, es tractava d'una població relativament homogènia culturalment, mentre que ara presenta l'heterogeneïtat de gent vinguda de tot el món. Fets aleshores inexistents eren la globalització i l'estat del benestar; aquest no existia aquí ni enlloc, com a mínim de la manera com el concebem actualment. Avui, les condicions de pau estan consolidades a Europa, però aquest continent ha estat escenari de terribles guerres amb milions de morts. Només cal recordar que aquest any commemorarem també el començament de la Primera Guerra Mundial.

Han canviat moltes coses en aquests cent anys, però hi ha actituds que ho han fet poc. Per exemple, la del Govern espanyol davant les aspiracions nacionals catalanes. Els governs espanyols d'aleshores no tenien l'actitud de facilitar el desplegament de la Mancomunitat ni eren favorables a les aspiracions d'autogovern dels catalans.

Tampoc no han canviat la determinació del poble de Catalunya ni la seva capacitat de veure possibilitats on no era fàcil trobar-les. Les mancomunitats es crearen a partir d'un decret general que permetia la federació de diputacions veïnes. I això va ser aprofitat a Catalunya per a constituir la primera pedra de l'autogovern català. Aquesta disposició per superar les dificultats, per assolir un objectiu ambiciós i aprofitar totes les possibilitats, existia aleshores i existeix ara. Cent anys després perviuen institucions d'aquell temps, com aquest mateix Institut.

Una altra constant és la mentalitat constructora catalana, que ha donat tan bons resultats quan hi ha hagut un acord per a construir amb mentalitat positiva. Quan aquest país es posa a sumar, les coses li acaben sortint per molt impossibles que semblin d'entrada. En aquest sentit, el referent de la Mancomunitat ens resulta avui molt útil. Va començar del no-res, com remarcava el president de la Diputació de Barcelona fa un instant, però nasqué amb una clara determinació del que es volia construir, superant obstacles i aprofitant possibilitats. Potser no s'arriba a construir tot allò que s'ha imaginat, però sí quelcom que queda i que transforma el curs de la història. Una dictadura es va carregar la Mancomunitat, però allò que va fer la Mancomunitat ha quedat no sols en forma d'institucions, sinó també de mentalitat de país, en forma de consciència nacional dels catalans, de concebre'ns com a nació, de ser col·lectivament un poble. El paper de la Mancomunitat en això fou determinant. Quan es discutia el projecte de mancomunitats regionals, Cambó anà a veure el rei Alfons XIII per explicar-li la idea. El rei li digué que li semblava interessant, però que seria més fàcil realitzar-la si s'excloïa de la futura Mancomunitat de Catalunya la província de Tarragona i, en compensació, se li sumava la d'Osca. Cambó no pogué evitar respondre-li que li semblava una bajanada.

La concepció de poble integrat i la determinació constructora permeten aconseguir instruments per a configurar-se com a nació. Davant els reptes a què ens enfrontem actualment, he volgut compartir aquests comentaris amb motiu d'aquest simposi, que se celebra en el lloc més escaient, l'Institut d'Estudis Catalans, convençut que el coneixement històric ens anima a creure que els superarem. Felicito, per tant, l'Institut d'Estudis Catalans i la Diputació de Barcelona per l'organització d'aquestes jornades.